

РОЗДІЛ 4

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 338.3

Ареф'єв С. О.

Національний авіаційний університет

СУТНІСТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕСУРСНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розкрито сутність і структуру ресурсно-технологічної реструктуризації підприємства. Проаналізовані етапи процесу формування локальної підсистеми управління ресурсно-технологічною реструктуризацією підприємства. Обґрунтовано можливості, здатності та потребу її реструктуризації в контексті необхідності задоволення вимог і потреб виробництва через взаємозв'язки між структурними елементами. **Ключові слова:** підприємство, технічна база, виробничий потенціал, ресурсно-технологічна реструктуризація, перетворення, ефективність.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання вимагають від підприємств приділяти все більше уваги до виробництва товарів та послуг, впроваджувати сучасні технології, які здатні забезпечити необхідний рівень їхньої якості. Удосконалення матеріально-технічної бази на підставі використання науково-технічного прогресу та відповідних методів управління дозволяє формувати у господарюючих суб'єктів додаткові конкурентні переваги, що сприятиме ефективному використанню наявних та потенційно можливих для залучення ресурсів. Діяльність підприємств авіаційної галузі здійснюється за відсутності збалансованої стратегії розвитку кожної із складових, стабілізаційної політики, державної підтримки будівництва літаків, що є наслідком неефективного управління їхньою діяльністю та витратами на її здійснення. Функціонування підприємств авіаційної галузі супроводжується недостатнім плануванням технічного оновлення ресурсної бази, невдалою побудовою організаційних структур управління, неефективною системою економічного стимулювання та контролювання виробничих процесів. Це вимагає розробку підходів щодо здійснення реструктуризації ресурсно-технологічної складової задля забезпечення первинних потреб підприємств в функціонування в ринкових відносинах та збереженні його як економічної одиниці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати дослідження теоретичних і прикладних аспектів проблематики інтенсифікації процесів реструктуризації підприємств знайшли своє відображення в працях низки відомих вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. А саме: О.І. Амощі, В.П. Божко, Т.В. Бондар, О.І. Гарафонові, В.Й. Жежухи, Д.І. Коваленка, В. Ковальова, В.В. Микитенко, О.Б. Мних, А.А. Пилипенко, В.В. Прохорової, О.А. Сарапіної, С.Ю. Цьохлої, М.В. Шарко та інших дослідників.

Мета дослідження – розкрити сутність і структуру ресурсно-технологічної реструктуризації підприємства, обґрунтувати можливості, здатності та потребу її реструктуризації в контексті необхідності задоволення вимог і потреб виробництва через взаємозв'язки між структурними елементами.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап перетворень ринкових відносин в нашій країні характеризується невизначеністю дії відповідних чинників, ступеню усталеності конкурентних тен-

денцій, деформуванням системи господарських зв'язків. Посилення впливу глобалізації формує досить суперечливе середовище функціонування підприємств, в якому головними умовами їхньої стабільної діяльності можна вважати економічну стійкість, асортиментну гнучкість, динамічність оновлення засобів праці і організаційну адаптацію до мінливих умов зовнішнього середовища. Процес удосконалення виробничих відносин обумовлює виникнення якісно нових рис у способі виробництва, його продуктах, наданих послугах. Все це спонукає підприємства до пошуку адекватних методів та підходів щодо удосконалення ресурсно-технологічної складової своєї діяльності на підставі процесів реструктуризації з метою забезпечення оперативного реагування на суттєві зміни зовнішнього оточення. Реструктуризація, на підставі правила вибраного типу, дозволяє забезпечити удосконалення процесу управління підприємствами, здійснити диверсифікацію їхньої діяльності, створити передумови для підвищення стійкості та незалежності, оптимізувати витрати на здійснення основних функцій, раціоналізувати використання ресурсів.

Ресурсно-технічна реструктуризація підприємства ґрунтується на переосмисленні структурної впорядкованості виробничо-комерційного процесу підприємства задля збалансування його відтворювальних процесів як основи для здобуття техніко-технологічних конкурентних переваг. В даному контексті важливим етапом початку реструктуризації є визначення об'єкту впливу, яким стає ресурсно-технологічна база підприємства. Разом з тим слід відмітити, що відсутнє розуміння як ресурсно-технологічної бази в контексті органічного поєднання ресурсів підприємства та його техніко-технологічної бази як основи збалансування його відтворювальних пропорцій, з одного боку, та рівня наявної техніко-технологічної бази, ступеня використання сировини та матеріалів (матеріаловіддачі), трудових ресурсів (продуктивність праці), з іншого. Разом з тим необхідно розглядати ресурсно-технологічну базу діяльності підприємства необхідно розглядати з позиції її здатності до реструктуризації та здатності до змін та як основи для структурної перебудови підприємства в цілому.

Підставою для теоретико-методологічного обґрунтування сутності та складових ресурсно-технологічної реструктуризації є архітектоніка самої

ресурсно-технологічної бази. В наукових працях, в яких увага концентрується та даній складовій діяльності підприємства, її розглядають як технологічний спосіб одержання продукції; основу для визначення виробничого потенціалу підприємства; підґрунтя, що визначає технологічний спосіб одержання продукції; підставу для обґрунтування потужності та масштабу його функціонування; сукупність факторів, які обумовлюють здійснення операційної діяльності підприємства; комплекс ресурсів, поєднаних в процесі виробництва.

З позиції основи, що визначає технологічний спосіб одержання продукції, автори концентрують увагу на активних компонентах процесу виробництва та технології, що стає підставою формування технологічного укладу підприємства. Так, техніко-технологічна база (ТТБ) підприємства виробничої сфери економіки, на думку О.І. Волкова, М.П. Денисенко, – це впорядкована система найбільш активних компонентів належних йому основних виробничих фондів (машин і обладнання й транспортних засобів, тобто виробничої техніки) та використовувана технологія виготовлення продукції, які інтегровані в технологічний спосіб виробництва продукції в рамках окремих виробничих підрозділів і підприємства в цілому [3, с. 86]. Разом з тим техніко-технологічна база (ТТБ) підприємства виробничої сфери – це система сукупність найбільш активних елементів виробництва, що визначає технологічний спосіб одержання продукції (виконання робіт, надання послуг), здійснюваний за допомогою машинної техніки (устаткування, приладів, апаратів), різноманітних транспортних, передавальних, діагностичних та інформаційних засобів, організованих у технологічні системи виробничих підрозділів і підприємства в цілому [4, с. 65].

Визначення ТТБ віддзеркалюють основну компоненту здійснення виробничого процесу, його техніко-технологічну досконалість, використовуваний технологічний спосіб виробництва, здатність структурних підрозділів до впровадження нових технологій. Такий підхід дозволяє концентруватись керівництву підприємства на фундаментальній базі технічного розвитку, який має бути постійно зорієнтованим на досягнення кількісно та якісно високих кінцевих результатів виробничо-господарської та комерційної діяльності.

У кожній галузі виробництва є власний підхід до підвищення і вдосконалення техніко-технологічної бази виробництва, але є певні групи її складників, які можуть бути узагальненими для всіх галузей національної економіки. До них можна зараховувати: науково-дослідну роботу з розроблення нових виробів; підвищення рівня механізації і автоматизації основних виробничих процесів; впровадження прогресивних технологічних процесів; механізацію важких і трудомістких робіт; механізацію управлінської та інженерної праці; модернізацію обладнання; розвиток спеціалізації і кооперування; удосконалення виробничої системи управління, організації праці і виробництва; поліпшення якості, надійності й довговічності продукції; впровадження високопродуктивних інструментів, пристосувань та інших засобів, що сприяють удосконаленню виробництва; впровадження енергозберігаючих технологій; поліпшення умов праці та техніки безпеки; ефективне використання виробничих фондів підприємства і підвищення рентабельності виробництва; удосконалення планування, обліку й аналізу виробництва [5, с. 158-159].

Умовою успіху розвитку матеріально-технічної бази підприємства (МТБП) є управління змінами і якісними трансформаціями, що повинне бути науково обґрунтованим і базуватися на теоретичних положеннях, що враховують як загальні теоретичні основи управління організаціями, так і наявні концепції менеджменту змін. Отже, і оцінювання можливості розвитку підприємства та розвитку його матеріально-технічної бази пропонується здійснювати на підґрунті визначення сприйнятливості підприємства до проведення змін й впровадження інновацій. Дійсно, реалізація процесу розвитку матеріально-технічної бази підприємства як акту переходу можлива лише за умови готовності підприємства до певних трансформацій [10, с. 166].

Складність зовнішнього середовища, комбінований вплив чинників на діяльність підприємства та можливості його щодо використання матеріально-технічної бази спонукала розвиток економічної думки в аспекті ведення в економічний обіг такого поняття як потенціал в його узагальнених проявах: господарський, економічний, ринковий. При цьому автори розуміють загальні ресурси та можливості підприємства для здійснення діяльності в ринкових умовах. Одним із складових такого потенціалу поряд з фінансовим, кадровим, управлінським, організаційним, інвестиційним, маркетинговим виділяють виробничий.

Потенціал промислового підприємства як структурована сукупність ресурсів виступає основою процесу планування, тобто ресурси підприємства розглядаються, перш за все, як засоби досягнення цілей і тільки потім, як матеріально існуючі об'єкти. Виробничий же потенціал виступає основною виробничого планування, тому від того, наскільки ефективно буде сформований виробничий потенціал, залежить працездатність внутрішнього господарського механізму, який здатний забезпечити ефективне функціонування промислового підприємства [8].

Під виробничо-ресурсним потенціалом Ліпич О.М. розуміє організовану сукупність виробничих ресурсів, що структурно і функціонально пов'язані між собою в процесі виготовлення продукції. Отже, виробничо-ресурсний потенціал визначає єдність ресурсів, які використовуються у виробництві, зумовлює основу організаційних форм виробництва, його структурні особливості та комплексність в управлінні використанням ресурсів [7, с. 358]. Через показники їх використання і масштаби залучення у виробництво визначаються зв'язки між окремими виробничими системами і підсистемами виробництва і споживання продукції. Системи, які менш щільно пов'язані з іншими системами більш ефективно реагують на зміни (включаючи зміни в системах-суміжниках), зумовлені динамікою економічних процесів. Ефект від організаційних і технологічних заходів у таких системах, як правило, можна отримати значно швидше.

Процес реструктуризації можна розглядати як спосіб зняття суперечності між вимогами ринку й застарілою логікою дій підприємства. По суті, реструктуризація підприємства трактується як здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, управління ним, форм власності, організаційно-правових форм, як здатність привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшити обсяг випуску конкурентоспроможної продукції, підвищити ефективність виробництва [1, с. 116].

Складність та висока вартість саме цієї складової діяльності підприємства вимагає формування багатокрокового підходу до процесу як визначення місця ресурсно-технологічної складової, необхідності її змін та здатності до них, так і обґрунтування системи забезпечення. Саме вона має поєднувати різнопланові дії в єдиний підхід, скерований на досягнення цілей як підприємства в цілому, так і здійснення ресурсно-технологічної реструктуризації зокрема. Етапи формування локальної підсистеми управління ресурсно-технологічною реструктуризацією підприємства (рис. 1) включають в себе обґрунтування об'єкту ресурсно-технологічної реструктуризації; встановлення складових об'єкту ресурсно-технологічної реструктуризації та встановлення їхніх взаємозв'язків; формулювання мети та системи цілей ресурсно-технологічної реструктуризації підприємства; оцінку використання відповідних ресурсів та виявлення потреби ресурсно-технологічній реструктуризації підприємства; визначення типу ресурсно-технологічної реструктуризації; формування економіко-організаційного механізму управління функціонуванням підприємства

в зазначеній послідовності, що дозволить підвищити її дієвість та поміркованість.

В залежності від об'єкта ресурсно-технологічну реструктуризацію розрізняють в двох аспектах: технічну, активів, операційно-технологічну і виробничо-технологічну в залежності на яку частину активної складової буде направлена скерована дія при удосконаленні використання ресурсів.

Технічну реструктуризацію пов'язано із забезпеченням такого стану підприємства, за якого воно досягає відповідного рівня виробничого потенціалу, технології, «ноу-хау», управлінських навичок, кваліфікації персоналу, ефективних систем постачання й логістики, тобто всього того, що дає підприємству змогу виходити на ринок з ефективною та конкурентоспроможною продукцією [2, с. 182].

Слід зазначити, що такий перелік визначених об'єктів реструктуризації не дозволяє сконцентрувати фінансові ресурси та розробити їхню ієрархічну декомпозицію. Так, при здійсненні ресурсно-технологічної реструктуризації доцільно впливати на такі об'єкти: матеріально-технічна база, технологія виробництва, ресурси, що використовуються для виробництва продукції.

Саме вплив на вказані об'єкти дозволить досягти цілі ресурсно-технологічної реструктуризації, серед яких можуть бути такі: досягнення високої гнучкості та мобільності виробництва задля вчасного реагування на динаміку змін на ринку, які відображають потреби у продукції певного типу, кількості і якості; підвищення сприйняття наявної техніки та технології виробництва до нововведень задля оптимізації собівартості, трудомісткості, прибутковості, якості та ін.; забезпечення можливості зовнішнього кооперування у науково-дослідних, проектно-конструкторських, маркетингових та інших роботах.

Ідентифікація елементів ресурсно-технологічної реструктуризації підприємства дозволить виявити закономірності їх змін, забезпечити внутрішню єдність, зумовленість внутрішніх зв'язків. Для забезпечення багатоаспектності міжрівневої узгодженості та внутрішньої структурної цілісності доцільно використовувати стратегічне управління.

Визначення типу реструктуризації має відбуватися в залежності від необхідної глибини та масштабів виробничих змін; можливої комбінації набуття навичок та суміжних компетенцій робітників. Для цього застосовують: модернізацію, технічне переозброєння, реконструкцію, нове будівництво з повною заміною устаткування. Прийняття рішення

Рис. 1. Етапи процесу формування локальної підсистеми управління ресурсно-технологічною реструктуризацією підприємства

при обґрунтування типу ресурсно-технологічної реструктуризації треба оцінити фінансове забезпечення даного процесу в теперішній час та й планованій перспективі. На відміну від традиційних підходів до оцінки техніко-організаційного рівня в умовах стратегічного управління застосовується цільова оцінка і інтерпретація зазначених показників, де цільовими орієнтирами є можливості виробництва необхідної продукції.

Розроблювана стратегія реструктуризації конкретного підприємства має передбачати: зменшення витрат і підвищення продуктивності праці, зниження енергоємності виробництва, посилення контролю якості продукції; запровадження ретельно обґрунтованої нової технології виготовлення виробів; модернізацію або заміну виробничого устаткування [6, с. 206].

Обґрунтування вибору форм, видів і масштабів ресурсно-технологічної реструктуризації має базуватися на багатоаспектній оцінці ступеню відповідності всіх напрямів діяльності підприємства ринковим вимогам за критерієм конкурентоспроможності продукції. Висновок формулюється на підставі розробки можливих альтернатив:

- якщо конкурентоспроможність продукції не може бути відновлена з причини її низької якості із-за використання застарілої техніки і технології,

що призводить до її високої собівартості, а техніка не може бути переобладнана на випуск іншої продукції, то немає економічного сенсу в проведенні ресурсно-технологічної реструктуризації, а підприємство має припинити своє існування як суб'єкт господарювання;

- при можливості відновлення конкурентоспроможності продукції через модернізацію техніки і технології, або є технологічна можливість переобладнання її для випуску інших видів продукції, то може бути проведена ресурсно-технологічна реструктуризація з обґрунтуванням її економічної доцільності з позиції рентабельності виробництва та можливих продаж, вкладеного капіталу та активів підприємства, а також визначеного сегменту ринку.

Висновки. Ресурсно-технологічну реструктуризацію підприємства слід вважати базовим, підставним типом реструктуризації, яка має носити загальносистемний та цільовий, оскільки техніко-технологічна база та сукупність ресурсів обумовлює неперервність процесу удосконалення продуктивних сил і виробничих відносин. Такий характер перетворень дозволяє здійснити якісне перепроєктування виробничого процесу задля ефективного використання матеріальних і трудових ресурсів та досягнення довершеності в процесі еволюційних змін підприємств.

Список літератури:

1. Безугла Ю.Є. Теоретико-методичні основи формування стратегії управління фінансовою реструктуризацією підприємств // Економіка і управління. – 2012 – № 4. – С. 116-121.
2. Божко В.П., Кащеева І.О. В чем секрет успешной реорганизации // БизнесИнформ. – 2012. – № 8. – С. 181-183.
3. Волкова О.І. Економіка й організація інноваційної діяльності : навч. посібн. / О.І. Волкова, М.П. Денисенко. – К. : ВД «Професіонал», 2004. – 960 с.
4. Горлачук В. В. Економіка підприємства : [навчальний посібник] / В. В. Горлачук, І. Г. Яненко. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 344 с.
5. Городня Т.А., Наумова О.К. Цели и приоритеты развития технико-технологической базы предприятия // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.15. – С. 156-160.
6. Жежуха В.Й. Методологічні положення з формування системи показників діагностики інноваційної складової технологічних процесів промислових підприємств // Бізнес Інформ. – 2014. – № 1. – С. 204-208.
7. Ліпич О.М. Ефективність виробничо-ресурсного потенціалу підприємства: фактори впливу та критерії оцінки // Науковий вісник НЛТУУ. – 2005. – Вип. 15.4. – С. 356-364.
8. Мельник О.Г., Жежуха В.Й. Особливості формування системи діагностики інноваційної складової технологічних процесів промислових підприємств // Технологічний аудит і резерви виробництва. – 2013. – № 1/1(9). – С. 15-19.
9. Метеленко Н.Г. Виробничий потенціал як фактор забезпечення розвитку внутрішнього господарського механізму промислових підприємств // Ефективна економіка 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=261>.
10. Пилипенко А.А., Литвиненко А.О. Реструктуризація потенціалу матеріально-технічної бази в контурі стратегічного управління розвитком підприємства / А.А. Пилипенко, А.О. Литвиненко // Бизнес Информ. – 2011. – № 12. – С. 165-168.
11. Поспелов А.М. Концептуальные основы формирования ресурсной стратегии промышленного предприятия / А.М. Поспелов // Бизнес Информ. – 2007. – № 8. – С. 89-92.
12. Прохорова В.В. Управління економічним розвитком суб'єктів господарювання / В.В. Прохорова // Сучасна економіка: актуальні проблеми та перспективи розвитку : монографія: за ред. Прохорової В.В. – Х., «НТМТ». – С. 127-134.

Арефьев С. О.

Национальный авиационный университет

СУЩНОСТНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕСУРСНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Резюме

В статье раскрыты сущность и структура ресурсно-технологической реструктуризации предприятия. Проанализированы этапы процесса формирования локальной подсистемы управления ресурсно-технологической реструктуризации предприятия. Обоснованы возможности, способности и потребность ее реструктуризации в контексте необходимости удовлетворения требований и потребностей производства через взаимосвязи между структурными элементами.

Ключевые слова: предприятие, техническая база, производственный потенциал, ресурсно-технологическая реструктуризация, преобразование, эффективность.

Aref'ev S. O.

National Aviation University

THE MAIN FEATURES RESOURCE AND TECHNOLOGICAL ENTERPRISE RESTRUCTURING

Summary

The essence and structure of the resource-technological restructuring of enterprise are exposed in the article, possibilities, capabilities. Stages of the process of forming the local management subsystem resource and technological restructuring. Necessity are reasonable of her restructuring, in the context of necessity of satisfaction of requirements and necessities of production through intercommunications between structural elements.

Key words: enterprise, technical base, productive potential, resource-technological restructuring, transformation, efficiency.

УДК 339.1.003.13

Безпарточний М. Г.

Полтавський університет економіки і торгівлі

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено сучасний стан господарської діяльності торговельних підприємств. Визначені відмінні особливості функціонування торговельних підприємств порівняно з іншими суб'єктами господарювання. Запропоновано напрями удосконалення формування ефективних партнерських відносин з суб'єктами інфраструктури споживчого ринку в умовах конкуренції.

Ключові слова: торговельне підприємство, суб'єкт господарювання, конкуренція, інфраструктура, споживчий ринок.

Постановка проблеми. В умовах конкуренції торговельні підприємства намагаються забезпечити ефективне функціонування та максимально задовольнити швидкозростаючі потреби споживачів. Необхідно зазначити, що досягнення відповідних цілей можливо за рахунок наявності ресурсного потенціалу, ефективного його формування та використання, а також розробки відповідної економічної стратегії. На споживчому ринку торговельні підприємства взаємодіють із різними суб'єктами господарювання, які становлять їх ринкову інфраструктуру. У більшості випадків формування ефективних партнерських зв'язків здійснюється через відповідні ринкові механізми щодо забезпечення товарними ресурсами, капіталом, персоналом, інформацією тощо. Тому важливим аспектом такої взаємодії є забезпечення ефективності функціонування кожного учасника та налагодження стійких і довготривалих зв'язків.

Зазначена наукова проблема має щільний зв'язок з практичною діяльністю торговельних підприємств, які відчувають проблеми через негативний вплив внутрішнього і зовнішнього середовища господарювання, що відображається на результативних показниках їх діяльності, та потребують розробки ефективних заходів щодо налагодження партнерських зв'язків з суб'єктами інфраструктури споживчого ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі існують публікації, які присвячені дослідженню проблем забезпечення ефективності функціонування торговельних підприємств, серед них чільне місце посідають роботи В.В. Апопія, Л.В. Балабанової, О.В. Березіна, І.В. Височин, Н.О. Власової, В.А. Гросул, Л.О. Лігоненко, А.А. Мазаракі, Б.М. Мізюка, Н.Г. Міценко, А.А. Садекова, С.В. Фролової тощо. Окремі аспекти щодо ефективного функціонування торговельних підприємств на споживчому ринку та взаємодії їх із іншими суб'єктами інфраструктури розкриті нами у наукових джерелах [2-5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На наш погляд, з наукової точки зору залишаються малодослідженими проблеми щодо ідентифікації відмінних особливостей функціонування торговельних підприємств порівняно з іншими суб'єктами господарювання та удосконалення механізмів їх взаємодії в умовах конкуренції.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження сучасного стану торговельних підприємств, виявлення відмінних особливостей їх функціонування порівняно з іншими суб'єктами господарювання, ідентифікація чинників впливу на функціонування торговельних підприємств, обґрунтування та удосконалення напрямів забезпечення ефективності формування стійких та довготривалих партнерських зв'язків торговельних підприємств із суб'єктами інфраструктури споживчого ринку.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система господарювання охоплює декілька напрямів діяльності підприємств. Одним з них є сфера торгівлі, призначенням якої є забезпечення доведення продукції від виробника до споживача. Торговельні підприємства, відповідно до наявного ресурсного потенціалу, здійснюють власну господарську діяльність на споживчому ринку. Процеси, які відбуваються в Україні, змінюють стратегічну спрямованість зазначених суб'єктів господарювання, що також відображається на обсягах діяльності торговельних підприємств. За останні роки в Україні відбулося насичення ринку роздрібною торгівлі шляхом розвитку національних операторів та у зв'язку із приходом іноземних торговельних мереж. Крім того, як свідчать статистичні дані [6; 10], негативним явищем у діяльності торговельних підприємств є зниження купівельної спроможності споживачів через зростання цін у зв'язку із інфляційними коливаннями та підвищенням валютного курсу. Споживачі у масовому порядку відмовляються від купівлі іноземної про-